Mircea Eliade – radiografia propriei identități sau dimensiunea eului în proza autobiografică

Mărioara VLIONCU*

Key-words: *autobiographical prose, self-portrait, authenticity, self-identity, relation among author-narrator-self-identity, confession*

Literatura autobiografică a generat, de-a lungul timpului, numeroase controverse, mai ales în ceea ce priveşte apartenența literară a unui gen cum este cel al jurnalului. Pentru că literatura autobiografică eliadescă este reprezentată de *Memorii* şi *Jurnalul portughez*, se impune o trecere în revistă a câtorva dintre opiniile pe care le-am considerat pertinente în ceea ce priveşte funcțiile estetice ale jurnalului. Astfel, dacă G. Călinescu apreciază jurnalul intim ca pe o adevărată *prostie*, Eugen Ionescu vorbeşte despre un gen literar în adevăratul sens al cuvântului. Între aceste opinii, bazate pe studiul aprofundat al acestui gen de scriitură, jurnalul intim pare să-şi definească un statut estetic meritat.

Opiniile contradictorii nu fac altceva decât să semnaleze mai întâi, negând sau susținând apartenența estetică, existența în sine a acestui gen, ignorat până la cea de-a doua generație de critici, cea a lui Nicolae Iorga, a lui Garabet Ibrăileanu, Mihail Dragomirescu şi Eugen Lovinescu. Merită menționată părerea lui Eugen Ionescu, cel care consideră jurnalul superior romanului, tragediei sau poemei, deoarece el reprezintă o formă netrucată de reproducere a vieții, cu rezerva că, utilizat fără talent, ca, de altfel, orice formă de literatură aşa-zis subiectivă, poate naşte mediocritate, ducând la decăderea acestui gen sau a oricărui altuia:

> *Jurnalul* (jurnalul intim sau reportajul) nu este numai preferabil romanului, tragediei, poemei și celorlalte genuri literare, pentru că e mai complet (în sensul că nu e nevoie să alegi) și mai adevărat (în sensul că nu elimină realitățile care luminează, de fapt, sensurile), dar jurnalul este genul originar literar, genul tip, iar romanul, tragedia, poema etc. sunt pervertiri ale jurnalului pur. Jurnalul este adevăratul gen literar (Ionescu 1991: 191).

Ceea ce îi repugnă lui Ionescu este, de fapt, excesul de sentimentalism din literatura de ficțiune, dar şi din cea nonfictivă, punctul lui de vedere trebuind apreciat cu oarece rezerve, în condițiile în care volumul *Nu* în care îl exprimă are un evident caracter polemic, orientat împotriva unei întregi tradiții literare autohtone, în contextul anilor ’30. Perioada este hotărâtoare pentru soarta genului, mai ales că se

* Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava, România.

„Philologica Jassyensia”, Anul VIII, Nr. 2 (16), 2012, p. 193–203

BDD-A1085 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:32 UTC)

scriu jurnale, la care vom face referire mai târziu, publicate în cea mai mare parte după căderea regimului totalitar.

Un alt susținător al jurnalului intim este Mircea Eliade însuşi. Acesta lansează în 1934, în volumul *Oceanografie*, teza că un jurnal intim are o valoare universală omenească incomparabil mai mare decât un roman cu mii de personaje, întrucât primul reflectă o experiență autentică, spre deosebire de cel de-al doilea care este o ficțiune bazată pe o convenție. Argumentul adus pentru a susține fidelitatea față de jurnalul intim priveşte reproducerea de către acesta a unei experiențe neliteraturizate, adică autentice. Autenticitatea este de preferat originalității pentru că mai important este „a trăi tu însuți, a cunoaşte prin tine, a te exprima prin tine" (Eliade 1991b: 126), ceea ce nu înseamnă egoism, căci a povesti înseamnă pentru autor a *exprima* şi a *gândi fapte*, iar

> un jurnal intim are, [...], o mai universală valoare omenească decât un roman cu mase, cu zeci de mii de oameni. *Faptele* celui dintâi, fiind cu desăvârşire autentice şi atât de *personal* (subl. ns.) exprimate încât depăşesc personalitatea experimentatorului şi se alătură celorlalte fapte decisive ale existenței, reprezintă o substanță peste care nu se poate trece. Dimpotrivă, un roman cu zece mii de oameni este o simplă carte *făcută*, cu personaje, cu originalitate (Eliade 1991b: 126).

Totuşi, argumentele celor doi nu acoperă pretențiile literaturii, cărora le răspunde însă, în critica de dată recentă – *Ficțiunea jurnalului intim. Există o poetică a jurnalului?* – Eugen Simion. Criticul inițiază şi susține un demers ce răspunde întrebării *ce este un jurnal intim?!* mai întâi prin aprecierea acestuia ca „un contract cu sine însuşi, un contract sau un pact de confidențialitate care, dacă nu este distrus la timp, devine public şi forțează *porțile literaturii*" (Simion 2001: 18). Amintind de Roland Barthes, care aduce trei obiecții valorii estetice a jurnalului intim: *contingența subiectivă*, *neesențialitatea obiectivă*, *neautenticitatea*, Eugen Simion găseşte exemplul unor autori care investesc în monumentalitate, ca Gide sau Mircea Eliade, sau ca Rousseau sau Stendhal, care nu fac acest lucru, ba dimpotrivă, dar care „sunt eminente în felul lor şi au devenit modele în literatura confesivă" (Simion 2001: 35).

Incontestabil, jurnalul are multiple misiuni neliterare, dar, lăsând deoparte acestea, *spunând* ceva interesant, el capătă un anumit nivel de expresivitate, „notațiile capătă culoare, substanță şi dau o sugestie despre spectacolul unei personalități" (Simion 2001: 35), se lasă receptat nu numai ca document, ci şi ca formă expresivă, *voluntară sau involuntară* al unui eu ce vorbeşte la persoana întâi:

> un atu deloc neglijabil. El dă cititorului sentimentul că ceea ce autorul spune este adevărat şi-i întăreşte convingerea că ceea ce se consemnează în aceste fragmente s-a petrecut întocmai... (Simion 2001: 38),

lipsa de stil devine dihotomic stil, un stil al „omului care scrie aşa cum poate şi cum ştie şi, indirect, stilul operei care nu este gândită ca operă..." (Simion 2001: 38). Unul dintre criteriile ce servesc la delimitarea genurilor biograficului priveşte relația *autor-narator-personaj*. Ea îi oferă lui Eugen Simion premisa dezvoltării celei mai importante calități literare a jurnalului, aceea a creării aurotului ca personaj *sau ca fantasmă*, a personajului care există în interiorul scriiturii intime:

BDD-A1085 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:32 UTC)

> Autorul scrie şi, scriind, narează ceva despre sine, creând – fie că vrea, fie că nu vrea – un personaj (cel despre care se vorbeşte). Acest personaj se impune la suprafaţa textului, este *personajul*-emblemă, personajul-agreat şi trimis în lume să ducă imaginea autorului... (Simion 2001: 39).

Astfel, autorul creează un autoportret, o fantasmă din ceea ce lasă naratorul să scape, din ce ascunde sau aproximează, o fantasmă ce reprezintă deopotrivă cele trei instanțe narative. Cele două opere ale lui Mircea Eliade la care am făcut de la început referire stârnesc interesul cititorilor prin multiplele perspective de analiză. Ele oferă un material generos în ceea ce priveşte modul în care istoria intervine în destinul individual, imaginea mediului universitar şi politic de dinaintea şi de după Al Doilea Război Mondial, întâlniri cu personalități care au marcat destinul unor țări, aşa cum este Salazar, şi, important pentru demersul nostru analitic, autorul ca personaj.

Mircea Mihăieş apreciază în *Cărțile crude. Jurnalul intim şi sinuciderea* că autoportretizarea în textele diaristice poate fi asemănată „cu un parcurs al lui Orfeu prin infernul propriei biografii, e un drum, în aparență, fără întoarcere" (Mihăieş 2005: 139), este un proces în care autorul, dorind să elimine din descriere ficțiunea, imaginarul, interpretarea, nu face altceva decât să le înlocuiască cu expresivitatea involuntară.

Dincolo de acest adevăr, general în cazul jurnalului, credem că problema autoportretului, dar şi a portretelor, trebuie discutată în cazul lui Mircea Eliade dintr-o altă perspectivă. Scriitor de vocație, cu o înaltă conştiință a valorii personale, Eliade este prozatorul cu uneltele scrisului literar mereu la îndemână, expresivitatea involuntară fiind, în aceste condiții, limitată. Analiza noastră va urmări autoportretul în liniile a ceea ce credem că ar putea interesa mai mult, şi anume, perspectiva unui *eu* prin excelență *creator* în relația lui, intrinsecă, cu *eul profan*, pe parcursul principalelor etape existențiale şi al experiențelor trăite în contextul unei istorii determinante. Descrierile fizice şi morale există, se poate identifica cu uşurință un statut socioprofesional, sunt evidente mijloacele de caracterizare specifice literaturii, interesându-ne însă cele două fațete ale eului.

Mircea Eliade consideră că viața sa stă sub semnul labirintului, cu toate împlinirile, rătăcirile şi revelațiile ei, că acesta conferă organicitate, coerență şi vocație integratoare întâmplărilor în aparență neutre, nesemnificative ale unei vieți. Este o formă de apărare a centrului, căci, trecând prin numeroase încercări, permite existenței să înainteze către propriul centru, către o altă ființă prin regăsirea căminului.

Să vedem, în relația intimă cu textul *Memoriilor* şi al *Jurnalului portughez*, care sunt detaliile autoportretului. Credem că începutul descoperirii ca *eu creator* se produce la 12 ani, în timpul vacanței pe care o petrece, în 1919, la Tecuci, în condițiile în care, după mutarea la Cernavodă, învățătorul atrăsese atenția asupra faptului că are *ochi slabi*. Evoluția acestui *eu*, ca şi cea a *eului profan*, este marcată de încercări. Experiența Primului Război Mondial, trăită în Bucureşti, declanşează imaginația ca formă de consolare, chiar de răzbunare, aşa cum consemnează în primul volum al *Memoriilor*:

> Povestea se amplifica şi se modifica de câte ori o reluam de la început. Emoția cu care o urmăream desfăşurându-se se datora şi faptului că se inventa singură, uneori chiar împotriva ştiinței sau dorinței mele (Eliade 1991a I: 33).

BDD-A1085 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:32 UTC)

Ceea ce îl întăreşte, de asemenea, e convingerea că se pregăteşte să înceapă o viaţă nouă odată cu admiterea la Liceul „Spiru Haret". Admiterea reprezintă, de altfel, o nouă încercare şi un prilej de întoarcere către sine. Corigent, convins că este persecutat de director şi de ceilalţi profesori, cu excepţia lui Mazilu, descoperă o caracteristică a propriului temperament: „îmi era imposibil să învăţ ceva la comandă sau să învăţ aşa cum învăţa toată lumea, în conformitate cu programul şcolar" (Eliade 1991a I: 47). Talentul literar este descoperit de Mazilu, care se vede nevoit să-i dea zece pentru o povestire petrecută în zilele Babelor. Devine astfel conştient de menirea lui creatoare, care nu trebuia urmată decât în condiţiile inspiraţiei. Clasa a IV-a coincide cu publicarea primului articol, *Duşmanul viermelui de mătase*, un nou prilej de întărire a încrederii în propria valoare:

> De la chioşcul de unde cumpărasem revista şi până acasă, mi s-a părut că toată lumea mă priveşte (Eliade 1991a I: 62).

Fiecare etapă a existenţei conduce la cristalizarea cel puţin a unei dimensiuni a *eului creator*. Astfel, pe fondul crizei de pubertate, descoperindu-se, aşa cum se autocaracterizează, „în fiecare dimineaţă mai urât, mai stângaci, mai ales în întâlnirile cu fete de vârsta mea, cât sunt de timid şi de neatrăgător în comparaţie cu prietenii mei" (Eliade 1991a I: 73), alege formula estetică a scrierii, mărturisind că nu poate scrie „decât la persoana întâi, că orice altfel de literatură, în afară de cea direct sau indirect autobiografică, n-avea niciun sens" (Eliade 1991a I: 73). Autorul descrie acum metoda *Romanului adolescentului miop* şi preocuparea continuă pentru autenticitatea de care nu se va mai dezice. Valoarea personală este nu numai conştientizată, ci şi recunoscută, încă din adolescenţă, de către ceilalţi. Radu Bossie, unul dintre prietenii din anii de liceu, avea încredere în viitorul lui de savant, iar Haig Acterian, Dinu Sighireanu şi Jean-Victor Vojen îi erau confidenţi literari. Autorul menţionează apoi pe Mircea Mărculescu ce considera că este un *ştiinţific* sau pe profesorul de filosofie, care îi mărturiseşte că l-a bănuit încă din primul moment de o inteligenţă deosebită.

În plus, Eliade este o personalitate cu un destin cultural asumat, fapt evident în autoportretul din memorii şi jurnal, care a schimbat destinul celor pe care, cu contribuţia lui Nae Ionescu, i-a instruit. În anii '50, etnologul italian Ernesto de Martino, după cercetările folclorice din România îi mărturiseşte că

> regăsise pretutindeni ecoul lecţiilor şi seminariilor mele din 1933–1938, şi mă felicita că lăsasem un semn pe care adversităţile nu reuşiseră să-l distrugă. Am fost impresionat mai ales de acest amănunt: un *cercetător*, care lucra cu el la Institutul de Folclor, l-a întrebat dacă m-a întâlnit vreodată. /– Da, i-a răspuns de Martino, l-am întâlnit chiar anul acesta la Roma. Necunoscutul l-a privit lung, apoi a izbucnit în plâns. Dar E. de Martino nu-şi mai amintea numele (Eliade 1991a II: 39).

Revenind la perioada adolescenţei, se remarcă faptul că aceasta, petrecută în compania prietenilor, este momentul asumării destinului de *adolescent excepţional*. Face din *urâţenie* un titlu de glorie, o modalitate de a se păstra pentru opera „pe care eram chemat s-o scriu" (Eliade 1991a I: 77). Începutul anilor '20 coincide cu o perioadă de lecturi intense, când îi apreciază pe Balzac şi pe Voltaire, fără să fi devenit vreodată voltairian, pe Hasdeu, cu ocazia unei conferinţe despre acesta deschizându-i-se uşile Bibliotecii Academiei Române.

BDD-A1085 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:32 UTC)

Este colaborator la revista liceului, publicase aproximativ 50 de articole şi schițe literare, ținea un jurnal, toate acestea întărindu-i convingerea că va reuşi să facă din proiectatul roman „o carte excepțională, care va face mult zgomot şi prin care mă voi putea răzbuna împotriva profesorilor, a premianților, a fetelor frumoase şi superficiale care nu ştiuseră să mă descopere" (Eliade 1991a I: 86), chiar un *document exemplar al adolescenței* pe care şi mai târziu îl apreciază în comparație cu romanul lui Ionel Teodoreanu, ai cărui adolescenți nu sunt veritabili, nu sunt *de-atunci şi de-acolo*. Actul de creație este încă din adolescență o formă de sondare a sinelui, de cunoaştere, de cizelare a eului şi de eliberare, aşa cum mărturiseşte în legătură cu scrierea jurnalului: „mă descărcam, scriindu-l, de toate eşecurile şi umilințele" (Eliade 1991a I: 86). Literatura, în actul receptării şi al creației, este o formă de (re)cunoaştere. Când adolescentul citeşte *Un om sfârşit* de Giovanni Papini, este uimit de identificarea cu existența acestuia pentru că adolescența este o vârstă a descoperirii intelectuale:

> Ca şi el, eram urât, foarte miop, devorat de o curiozitate precoce şi fără margini, voind să citesc tot, visând să pot scrie despre toate. Ca şi el, eram timid, iubeam singurătatea şi mă înțelegeam numai cu prietenii inteligenți sau eruditi; ca şi el, uram şcoala şi nu credeam decât în cele ce învățam singur, fără ajutorul profesorilor (Eliade 1991a I: 5 sq.).

În clasa a VII-a, constată că este din ce în ce mai pasionat de literatură, filozofie, orientalistică şi istoria religiilor. Îşi reafirmă intenția de a scrie literatură sub semnul autenticității, ca pe o radiografie a propriei existențe, planificând ca *Romanul adolescentului miop* să fie continuat de un roman al vieții de student, eseuri, cărți de filozofie şi istoria culturii, reunite sub titlul *Dacia Felix*, aşa cum sugerează lista completă a operei din adolescență.

Studența înseamnă desăvârşirea vocației creatoare, demers început de timpuriu. În virtutea conştiinței valorii de sine şi a destinului cultural pe care se simțea chemat să-l împlinească, citind că Alexander von Humboldt nu avea nevoie decât de două ore de somn, se convinge că omul poate face orice: „De mult mă învățasem să-mi domin dezgustul, izbutind să mănânc, pe rând, pastă de dinți, săpun, cărăbuşi, muşte, omizi" (Eliade 1991a I: 121). Deschizându-şi astfel drumul către *libertatea absolută*, elimină condiționările istorice, sociale şi culturale:

> nu mai eram condiționat de faptul că mă născusem român, deci integrat unei culturi provinciale, cu o anumită tradiție, în care se amestecau elemente latine, greceşti, slave şi, recent, occidentale. Deveneam disponibil pentru orice aventură într-un univers spiritual străin şi chiar exotic (Eliade 1991a I: 121).

Introvertit, analist lucid, din familia spiritelor însetate de absolut, asemenea personajului camilpetrescian, Eliade trăieşte momente de prăbuşire interioară, când, după vizita la Macchioro în Italia, publică un articol în urma căruia acesta ar fi putut pierde postul de director al Muzeului de Antichități:

> Aducându-mi aminte de scandalul Iorga, de indiscrețiile față de Buonaiuti, mi-am spus că e probabil ceva în destinul meu care mă împinge să jignesc, fără să vreau, tocmai oamenii pe care îi admir şi-i iubesc mai mult. Mă întrebam dacă nu e vorba de o stranie demonie, dacă nu cumva sunt blestemat să răsplătesc cu nenoroc pe cei pe care-i iubesc şi de care sunt iubit (Eliade 1991a I: 139).

BDD-A1085 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:32 UTC)

Activitatea intelectuală intensă, diversele colaborări şi cristalizarea vocaţiei literare sunt caracteristice ale tinereţii care îl conduc spre India şi, la întoarcere, spre participarea la gruparea criterionistă. Perioada detenţiei lui Nae Ionescu este una de stimulare a eului creator, aşa cum se întâmplase de atâtea ori înainte, fugind de orice clarificare cu Sorana şi Nina. Astfel, atmosfera din *Întoarcerea din Rai*, pe care o comentează Nae Ionescu, îşi găseşte o justificare biografică şi istorică:

> atmosfera *Întoarcerii din Rai* o simt deja în jurul meu: tensiuni, conflicte, cruzimi şi mai ales sentimentul inefabil că am intrat într-o epocă de *ruptură* – asta simţeam mai ales acum, după asasinarea lui Duca şi tot ce i-a urmat (Eliade 1991a I: 309).

Când, în 1938, Armand Călinescu emite un decret prin care suspendă toate procesele membrilor învăţământului, iar Kiriţescu rămâne nemulţumit de parcursul lucrurilor, Eliade conştientizează dureros limitele *eului creator* impuse de contextul istoric:

> Nu era vorba de nostalgia unei libertăţi anarhice şi antisociale, ci de libertatea de a crea în conformitate cu propriile noastre vocaţii şi posibilităţi (Eliade 1991a I: 358).

Perioada ce urmează este una a resemnării. Urmărit de Siguranţă sub guvernarea lui Armand Călinescu, dar apărat de generalul Condeescu, Eliade îşi afirmă, încă o dată, convingerea că timpul generaţiei lui a fost scurt:

> Ştiam că pierdusem *Raiul*, pe care-l cunoscusem în adolescenţă şi prima tinereţe: disponibilitatea, libertatea absolută de gândire şi creaţie. De aceea produsesem atât de mult şi atât de repede: ştiam că răgazul pe care ni-l îngăduia *Istoria* era limitat (Eliade 1991a II: 20).

Conştient că timpul generaţiei lui se apropie de sfârşit, îşi continuă activitatea creatoare şi în perioada detenţiei. Creaţia literară, ştiinţifică sau traducerile îl salvează din nou. Mărturie în acest sens este, suficient credem noi, romanul *Nuntă în cer*. În ianuarie 1942, simte nevoia organizării propriei opere, sub aceeaşi presiune a unui context nefavorabil:

> Opera mea e difuză, risipită, abandonată pe mâna câtorva critici mediocri şi interpreţi modeşti ai ideilor mele în istoria religiilor, filosofia culturii şi folclor – trebuie să-şi găsească un punct de reazem, care s-o explice, s-o organizeze şi s-o adâncească (Eliade 1991a I: 115).

Perioada portugheză este, de altfel, una a prefacerilor *eului creator* pus sub semnul îndoielii. În aceiaşi ani, mai exact la 6 mai 1942, notează în jurnal: „Deşi am acces la cele mai înalte concepte, n-am scris nimic filosofic. Deşi am geniu epic, n-am terminat încă nimic” (Eliade 1991a I: 120). Obsesia istoriei ca piedică este cea care-l repune, în acelaşi timp, pe calea *eului creator*:

> Nimeni nu-mi garantează o viaţă lungă. Dimpotrivă, şi „istoria” din jurul meu, şi drama mea lăuntrică mă fac să cred mai degrabă într-un sfârşit apropiat. Trebuie să mă apuc să spun repede, chiar sub formă sumară şi imperfectă, cele ce am de spus contemporanilor mei (Eliade 1991a I: 287).

Mărturisirea trebuie interpretată în contextul frecventelor momente de melancolie şi de evocare a Ninei. Este exprimată aici o justificare a ţinerii unui

BDD-A1085 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:32 UTC)

jurnal, dar şi a raţiunilor de scriere a operei în general. Privaţiunile trăite în Paris şi veştile din ţară reprezintă o nouă motivaţie de urmare a vocaţiei creatoare:

> noi, cei aflaţi în Occident, nu aveam dreptul să ne lăsăm paralizaţi de deznădejde. Trebuia, cu orice preţ, să ne continuăm munca şi creaţia, conform vocaţiei fiecăruia dintre noi (Eliade 1991a II: 91).

Alături de Christinel, regăseşte vocaţia literară, ceea ce-l determină ca, în 1950, anul căsătoriei cu ea, să-şi reafirme această vocaţie, în ciuda recunoaşterii ca istoric al religiilor şi orientalist. Credincios geniului său, dând *eului creator* talie mondială, Eliade nu cruţă niciun efort pentru a-şi îndeplini menirea, în ciuda destinului care *hotărâse altfel*.În memorii şi jurnal, pe lângă această dimensiune a descoperirii şi dezvoltării unei conştiinţe a valorii de sine, există şi una a imaginii creatorului cu preocupări enciclopedice, dar şi a celui care îşi contextualizează opera, oferind informaţii despre subiect, împrejurările scrierii, variante, reacţii ale cititorilor, de care istoricul literar, cel puţin, nu se poate dispensa.

Autoportretul este completat, aşa cum anticipam, de dimensiunea *eului profan*, care începe să fie conturată încă din primele pagini ale memoriilor când Eliade evocă, spre exemplu, conştientizarea propriei sexualităţi. Întorcându-se împreună cu bunicul pe Strada Mare, la patru sau cinci ani, îi atrage atenţia o fetiţă pe care o vede ca pe un talisman secret, cu ochi mari, bucle negre, îmbrăcată într-o bluză de un albastru întunecat şi o fustă roşie, prilej, pentru mult timp, de beatitudine. Analiza propriei sexualităţi revine obsesiv în adolescenţă, asociindu-se cu nevoia de a se apropia de una dintre fetele întâlnite în casele colegilor sau la *Muza*, de a se elibera de o singurătate apăsătoare care îi servise în repetate rânduri de „platoşă lăuntrică împotriva tuturor eşecurilor şi umilinţelor” (Eliade 1991a I: 82).

Trecând de etapa autoironiei, descoperă casele de mahala, face escapade la Crucea de Piatră în compania lui Mircea Mărculescu. Eliade este, de altfel, adolescentul vremii lui, trăind excesiv atât pasiunile culturale, cât şi pe cele umane, neglijează în ultimii ani de liceu şcoala, profitând de simpatia unora dintre profesori.

Conştient de propria valoare, *învaţă* necontenit, dar nu pentru şcoală. Corigent la matematici, trece examenele în mod strălucit, fiind felicitat de profesorul Banciu. Fără să fie neapărat dezamăgit, în anul întâi de studenţie, îşi urmează pasiunile, absentând de la cursurile universitare. Întâlnirile din mansardă, un adevărat *spaţiu sacru* şi laborator al alchimiei *eului creator*, înlocuiesc cursurile. Înainte de Crăciun, pregătirile pentru corul Centrului Studenţesc Ilfovean sunt un prilej de a cunoaşte tineri. O menţionează pe Ica, ce se pregătea să devină profesoară de istorie, pe Gigi, prietena ei, pe dna Fârtatu, dar, mai ales, pe Thea, o grecoaică de care se simte atras, devenindu-i şi mai simpatică în momentul în care află detalii despre viaţa mizeră pe care o duce. Aceasta nu-i inspiră totuşi decât simpatie umană şi atracţie fizică, fiind îndrăgostit de R., deşi dragostea i se pare în studenţie o slăbiciune nefastă care l-ar împiedica să trăiască experienţe vitale.

Melancolic încă din adolescenţă, recunoaşte că nu aştepta decât să se îndrăgostească, *viaţa de student* presupunând, în mod obligatoriu, şi o astfel de experienţă. Simte că trăieşte din plin viaţa de student abia când, după colind, petrec într-o cârciumă: „În noaptea aceea am băut mai mult ca de obicei, am sărutat fete, am învăţat să îndrăznesc” (Eliade 1991a I: 119). După întoarcerea din Italia, trăieşte alături de R. o adevărată poveste de dragoste, o dragoste căreia, totuşi, i se opune:

BDD-A1085 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:32 UTC)

> Eram tot timpul împreună şi serile ne închideam în mansardă. Dar după ce rămâneam singur, încercam să lupt împotriva acestei patimi care mi se părea că îmi ameninţă libertatea şi integritatea mea spirituală (Eliade 1991a I: 142).

În virtutea dorinței de a trăi mereu în opoziție cu ideea de normalitate, consideră că dragostea, în perioada studenției, trebuie să se asocieze cu căsătoria. Experiența indiană completează imaginea *eului profan* care trăieşte acum, alături de Catherine şi Norine, într-un fel de semiconştienţă ceea ce îl va conduce, prin apropierea de fiica lui Dasgupta, la sfârşitul şederii în India. Experiența aceasta îl determină să se detaşeze de orice implicare sentimentală în relația cu Jenny, căreia îi mărturiseşte de la început intenția, deşi simte că aceasta se îndrăgosteşte.

Întoarcerea din India coincide cu apropierea de Sorana Țopa pe care o apreciază pentru observațiile juste de după simpozioanele *Criterionului*. Pregătindu-şi teza de doctorat, colaborează, în acelaşi timp, cu Nina Mareş. Relația cu Sorana este lăsată să evolueze, în ciuda experienței indiene, Eliade nereuşind să o clarifice. În plus, de Crăciun, aflat la Floria şi Mac, trăieşte o stare pe care nu şi-o poate explica şi care îl va conduce la căsătoria cu Nina. Găsind ca scuză actul scrierii, amână să mărturisească Soranei adevărul despre sentimentele pentru Nina, deşi făcuse acest lucru cu Mihail Sebastian. Prelungeşte o situație confuză şi după susținerea doctoratului şi suplinirea unui curs şi a unui seminar la catedra lui Nae Ionescu. Se gândeşte chiar să renunțe la suplinire, plecând la Paris, Oxford sau Calcutta pentru a se elibera astfel. O minte pe Sorana, dar şi pe Nina, pentru ca, în 1933 să aleagă, surprinzător pentru sine şi pentru ceilalți, să rămână cu Nina, totul cu prețul unei suferințe pe care înțelege că a provocat-o nu numai familiei:

> Mi-era teamă să nu izbucnesc în plâns, să nu mă prăvălesc peste toate cărțile răvăşite şi să mă tânguiesc, să-mi plâng copilăria, adolescența, tinerețea, toate beatitudinile pe care le cunoscusem aici, în mansardă, şi pe care le îngropam acum cu mâinile mele (Eliade 1991a I: 292).

Ceea ce justifică alegerea este dorința de a participa la împlinirea destinului acestei femei prin *restitutio in integrum*, timpul aducându-i nenumărate argumente că a făcut cea mai bună alegere. Numai aşa se poate înțelege de ce moartea ei, la 20 noiembrie 1944, înseamnă o suferință pe care nu o trece decât acceptând-o ca pe o inițiere în contextul unei lumi care, nici ea, nu mai fusese aceeaşi, după ce o asociază cu propriile fapte:

> Nina mi-a fost luată pentru păcatele mele şi pentru mântuirea ei. Dumnezeu a voit s-o ia, ca să mă zvârle pe mine într-o nouă viață – de care, acum, nu ştiu încă nimic (Eliade 2006 I: 271).

În septembrie 1944, când Nina nu se mai poate da jos din pat, mărturiseşte bucuria trecutului cu aceasta, confirmând, peste timp, alegerea făcută:

> Eu şi cu Nina suntem legați şi prin *istoria* pe care am trăit-o sau am făcut-o împreună. La toate acestea mă gândeam, şi uneori eram doborât de tristețe şi vid. Zilele trecute, rămânând cu Nina vreo treizeci şi şase de ore, nu mă puteam apropia de ea fără să plâng. Plângeam de câtă fericire şi dragoste era adunată în trecutul nostru! (Eliade 2006 I: 145).

BDD-A1085 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:32 UTC)

Radiografia *eului profan* se completează cu meditațiile asupra dimensiunii erotice a propriei personalități, o dimensiune care evidențiază, prin întrepătrunderea fațetelor eului, pe cea a creatorului:

> Niciodată nu mi-am dat seama de imensul rău pe care l-au făcut, mie, şi operei mele, erosul, carnea, cu toate invitațiile lor la scepticism, la epicureism şi jemenfichism. Atracția pentru o viață de plăceri – adică, pentru a preciza: o viață de aventuri erotice – m-a macerat în continuu, şi foarte multe dintre tensiunile mele cele mai nobile au fost anulate de revenirea aceluiaşi ridicol laitmotiv: la ce bun? eşti încă tânăr, profită acum, ca să nu regreți mai târziu etc. Amestecul acesta de patetic şi banal, de extaze şi ieftin carnal, [...] – a fost un adevărat blestem pentru mine, şi mai ales, pentru opera mea. Tendinței către ieftină şi comodă aventură erotică îi corespunde, pe planul creației, tendința către scientism, erudiție şi căldicelul filosofic (Eliade 2006 I: 294).

Anul 1947 aduce, la Paris, şansa unei noi vieți prin intermediul lui Ionel Perlea, când, de Paşte, răspunde invitației acestuia la un restaurant. O descoperă acum pe Christinel: „O priveam şi o ascultam fermecat, dar nu-mi dădeam seama ce se întâmplă cu mine, nu ştiam că eram ursiți unul altuia" (Eliade 1991a II: 101). Relația cu aceasta este prilej de introspecție, cum, de altfel, fuseseră toate celelalte:

> Uneori mă întrebam prin ce miracol regăsisem naivitatea şi entuziasmul adolescenței fără să mă strivească sentimentul ridicolului. Dar simțeam că e vorba şi de altceva, că lamentabila banalitate a comportamentului adolescentin ascunde, foarte probabil, fazele unui proces de totală reînnoire. Simțeam că alături de Christinel descopăr o vitalitate şi o dimensiune spirituală pe care le adumbrise „Istoria" ultimilor ani (Eliade 1991a II: 102).

Dragostea pe care o trăieşte alături de aceasta înseamnă comuniune, zâmbetul pe care i-l adresează, cu puțin înainte de moarte, sugerează împlinirea dimensiunii afective a umanului, aşa cum notează Ion Petru Culianu în *Ultimele clipe ale lui Mircea Eliade Mahāparinirvāna*: „Cu mâna lui Christinel în mâna lui stângă, Mircea Eliade îi zâmbeşte, apoi îmi zâmbeşte, apoi îmi zâmbeşte cu aceeaşi căldură care este numai a lui" (Eliade 1991a II: 203). Personajul principal, fără a nega aici existența portretului lui Christinel, este Eliade. Portretul femeii iubite este rezumat, inițial, la esență, pentru ca, progresiv, să-i descoperim, pe lângă apariția tulburătoare, timiditatea, umorul şi voia bună. Detaliile sunt, în acest portret, de altfel, anticipate, dacă ne gândim, spre exemplu, la viitorul utilizat în cunoaşterea de către aceasta a terminologiei multor limbi orientale.

Atenția *eului profan* este, aşa cum se poate lesne observa, un prilej de portretizare a femeilor iubite, prin detalii fizice şi morale, dar mai ales, prin relația cu propriul eu şi din perspectiva acestuia. Diferențierea celor două dimensiuni în conturarea autoportretului ține, mai degrabă, de nevoia structurării demersului analitic. Ceea ce trebuie precizat este că, în ciuda acestei diferențieri nu pot fi omise întrepătrunderile, potențările reciproce, imposibilitatea de a nu observa că *eul profan* se pune în slujba celui *creator*, în virtutea conştiinței valorii de sine şi a datoriei de a participa la destinul cultural al lumii.

Ne-a interesat să demonstrăm că, evident în autoportret, este profilul *eului creator* care, în relația lui cu o istorie nefavorabilă, îşi urmează vocația. Tehnica este cea a scriitorului, caracterizată prin cultivarea portretului fizic şi moral, prin valorificarea

BDD-A1085 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:32 UTC)

mijloacelor caracterizării directe, în varianta autocaracterizării, dar şi indirecte, autorul urmărind faptele, plasarea într-un mediu la construirea căruia participă. Aspectul locuinței, ne referim aici la mansardă, este, de asemenea, un mijloc indirect de caracterizare, evidențiind, de fapt, pasiunea pentru lectură şi actul de creație.

Ceea ce credem că ar putea constitui o concluzie după urmărirea autoportretului este observația că Mircea Eliade este scriitorul şi personajul/omul care, conştient de propria valoare, nu încetează să manifeste o excepțională modestie, memoriile şi jurnalul său fiind, în esență, „confesiune şi dezbatere continuă de idei, confruntare şi legitimare permanentă a poziției proprii, pasiune pentru cunoaştere şi studiu, notarea accidentelor vieții intelectuale" (Marino 1978: 11). Proza autobiografică a lui Mircea Eliade aduce, pe de o parte, perspective surprinzătoare în înțelegerea complexității autorului şi, pe de altă parte, lărgeşte dimensiunea genului în literatura română printr-o contribuție care va rămâne una de referință. Identitatea autorului, aşa cum se dezvăluie ea în autoportretul plin de densitate al autorului, contribuie referențial la identitatea prozei autobiografice în literatura modernă română.

Bibliografie

a. Izvoare şi lucrări de referință

Eliade 2006: Mircea Eliade, *Jurnalul portughez şi alte scrieri*, vol. I–II, prefață şi îngrijire de ediție de Sorin Alexandrescu, studii introductive, note şi traduceri de Sorin Alexandrescu, Florin Țurcanu, Mihai Zamfir, traduceri din portugheză şi glosar de nume de Mihai Zamfir, Bucureşti, Editura Humanitas.

Eliade 1991a: Mircea Eliade, *Memorii*, vol. I–II, ediție îngrijită şi cuvânt înainte de Mircea Handorca, Bucureşti, Editura Humanitas.

Eliade 1991b: Mircea Eliade, *Oceanografie*, Bucureşti, Editura Humanitas.

Ionescu 1991: Eugen Ionescu, *Nu*, Bucureşti, Editura Humanitas.

Marino 1978: Adrian Marino, *Carnete europene*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.

Mihăieş 2005: Mircea Mihăieş, *Cărțile crude. Jurnalul intim şi sinuciderea*, ediția a II-a revăzută, Iaşi, Editura Polirom.

Simion 2001: Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. I, *Există o poetică a jurnalului?*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

b. Literatură secundară

Handoca 1992: Mircea Handoca, *Câteva ipostaze ale unei personalități proteice*, Bucureşti, Editura Minerva.

Manolescu f.a.: Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu. Critica. Eseul*, Braşov, Editura Aula, p. 316 sqq.

Micu 1990: Dumitru Micu, *În căutarea autenticității*, Bucureşti, Editura Minerva.

Micu 2003: Dumitru Micu, *Mircea Eliade. Viața ca operă, opera ca viață*, Bucureşti, Editura Constelații.

Simion 2001: Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. II–III, *Intimismul european, Diarismul românesc*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

Simion 2002: Eugen Simion, *Genurile biograficului*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

Vianu 1982: Tudor Vianu, *Din psihologia şi estetica literaturii subiective*, în *Opere*, IX, Bucureşti, Editura Minerva.

BDD-A1085 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:32 UTC)

Mircea Eliade – The Radiography of Self Identity or the Self Dimension Inside of Autobiographical Prose

The aim of this paper is to demonstrate the importance of the autobiographical prose in the areal of Romanian literature by presenting the works of Mircea Eliade.The name of Mircea Eliade is well known in the universal culture. Besides his work related to the history of religion, his vast literary work includes a large sphere of autobiographical prose. The image of the author emerges like a complex personality. The evolution of the author is developed during a long period of time. The dimension of his identity is rendering in contact with the historical moment of his life, with people he did meet during his grown-up process and ripeness. The plurality of the perspectives of the portraits is unveiling a strong character who is in contact and in conflict with his contemporaries, trying to understand the world and himself. What is specific for the work of Mircea Eliade is the fact that the writer is aware of his destiny and his place inside Romanian and universal culture. His self-awareness is always playing an essential role during the process of building his innermost description of his soul. The methods of presentation of details related to his life is demonstrating his talent and the approach of subjects like love or death is proving the depth of his thinking; that is why the autobiographical prose of Mircea Eliade must take into account like a model of this sort. The self-portrait he is presenting is revealing an individual who has a desire to know everything, to experience everything and to improve hie view of the world.

The conclusion of this work is that the autobiographical prose of Mircea Eliade is one of the most important part of his career broading the genres of Romanian literature.

BDD-A1085 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:32 UTC)